

УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМЦЯМИ

CONCLUSION AND DIVORCE OF FOREIGNERS

Бідняк С.С.,

студентка III курсу юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Останніми роками дедалі активніше відбуваються зміни у сприйнятті суспільством такого поняття, як шлюб. Не викликає сумнівів, що шлюб є однією з найважливіших підстав для виникнення сім'ї. Однак правовий зміст поняття «шлюб» розкривається через його ознаки. Досліджуючи правову природу шлюбу, деякі вчені, посилаючись на історичний аспект та особистий досвід, роблять висновок, що шлюб можна розглядати як партнерство. До того ж на теренах України завжди панували єдині цінності сімейного життя, незалежно від того, до складу якої держави входили її землі. Враховуючи велику наявність прогалин у законодавчому регулюванні, що закріплено в національному законодавстві, у цій статті зібрані всі основні положення щодо регулювання укладання та розірвання шлюбу з іноземцями незалежно від територіального розташування. В цьому контексті мова йде про іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, а також іноземців й осіб без громадянства, які в установленому законодавством чи міжнародним договором України порядку в'їхали в Україну, постійно або тимчасово проживають на її території чи тимчасово перебувають в Україні. До того ж так чи інакше важливу роль в шлюбно-сімейних відносинах відіграють міжнародно-правові нормативні акти, які досить потужно впливають на практику сьогодення. Процес та умови укладання шлюбу в різних країнах мають свої специфічні риси. Так, укладений шлюб у межах певного порядку може бути взагалі невизнаним в іншому. Саме це призводитиме до такого явища, як «кульгаючі шлюби», чого з погляду міжнародної практики не слід допускати. До того ж особи, які за законодавством однієї держави вважаються подружжям, у межах іншого правопорядку можуть розглядатись як такі, що спільно проживають поза шлюбом.

Ключові слова: шлюб, іноземець, укладання шлюбу, порядок реєстрації шлюбу.

In recent years, there have been more and more changes in society's perception of such a concept as "marriage". There is no doubt that marriage is one of the most important reasons for starting a family. However, the legal meaning of the term "marriage" is revealed through the signs of marriage. Examining the legal nature of marriage, some scholars, based on the historical aspect and personal experience, conclude that marriage can be considered as a partnership. In addition, the unified values of family life have always prevailed in Ukraine, regardless of the state to which the lands belonged. Given the large gaps in the legal framework enshrined in national law, this article contains all the basic provisions for regulating the conclusion and divorce of foreigners, regardless of location. In this context, we mean foreigners and stateless persons who are on the territory of Ukraine legally, as well as foreigners and stateless persons who in the manner prescribed by law or international treaty of Ukraine entered Ukraine and permanently or temporarily reside there territory, or temporarily stay in Ukraine. In addition, one way or another an important role in marital and family relations is played by international legal regulations, which have a powerful impact on current practice. The process and conditions of marriage in different countries have their own specific features. However, a marriage within a certain order may not be recognized at all in another. This is what can lead to such a phenomenon as "limping" marriages, which from the point of view of international practice should not be allowed. In addition, persons who are considered spouses under the law of a particular state may, within the framework of another legal order, be considered as such, living together out of wedlock.

Key words: marriage, foreigner, marriage, marriage registration procedure.

Постановка проблеми. Проблематика статті полягає у дослідженні укладання або розірвання шлюбу однієї особи, котра має громадянство України, та іншої, яка є іноземцем.

Метою статті є дослідження й аналіз порядку реєстрації та розірвання шлюбу в Україні між громадянином України й іноземцем чи особою без громадянства, а також шлюбу між іноземцями або особами без громадянства.

Виклад основного матеріалу. Законом України визначено порядок реєстрації шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем чи особою без громадянства, а також шлюб між іноземцями чи особами без громадянства.

Водночас, відповідно до чинного законодавства, іноземці й особи без громадянства, а також громадяни України мають рівні права та обов'язки у шлюбно-сімейних відносинах.

При цьому визначення міжнародного шлюбу є складною справою. Цілком зрозуміло, коли особа, народжена за кордоном, прибуває в іншу країну й одружується з резидентом цієї країни. Можна також з упевненістю стверджувати, що коли дві людини різних національностей одружуються в третій країні, це вважається міжнародним шлюбом. Однак із метою обліку ці шлюби не завжди можуть бути включені до статистичного аналізу.

Також виникає питання, як підрахувати кількість шлюбів, коли люди одружуються в межах своєї етнічної групи, але партнери мають різні статуси громадянства. Якщо хтось має подвійне громадянство, наприклад в Україні та іноземній країні, й одружується з людиною, яка має лише громадянство цієї іноземної країни, чи можна це

вважати міжнародним шлюбом? Як бачимо, не завжди все так просто.

Як і більшість європейських країн, Україна визнає лише державні шлюби, офіційно зареєстровані місцевими органами влади. При цьому релігійний шлюб і цивільне партнерство виходять поза межі законодавчого регулювання.

Водночас в Україні заборонені одностатеві та третьостатеві шлюби. У нашій державі міжнародні пари, іноземці, можуть вільно вступати у шлюб. Але вони повинні попередньо надати документ про своє законне перебування в Україні, а також документ, що підтверджує «нешлюбний статус» на батьківщині [3].

Після одруження за візою типу «D» іноземець може подати заяву на отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні. Через два роки можна отримати посвідку на постійне проживання та громадянство України.

До того ж громадяни України можуть зареєструвати шлюби поза межами держави. В разі дотримання всіх вимог українського законодавства щодо недійсності шлюбу «закордонний» шлюб вважається дійсним в Україні. Окрім того, міждержавні шлюби між іноземцями є дійсними в Україні, якщо вони дотримуються чинного іноземного законодавства та не порушують громадський порядок України (одностатеві, третьостатеві, полігамні шлюби). При цьому немає необхідності повторно реєструвати іноземні шлюби в Україні. Достатньо лише апостилю або консульської легалізації свідоцтва про шлюб.

До вищезазначеного хочемо додати, що в Україні є два варіанти розірвання шлюбу. Розірвання шлюбу в позасудовому порядку відбувається в державному органі реє-

страції актів цивільного стану за взаємною згодою бездітного подружжя. В іншому разі, розлучення розглядається в судовому засіданні за мировою заявою подружжя або за позовом одного з подружжя [5]. Українське законодавство не обмежує підстави для розірвання шлюбу. Достатньо бажання одного з подружжя розлучитися. Однак, відповідно до Сімейного кодексу України, подружжя не може розлучитися в Україні під час вагітності дружини та до досягнення дитиною однорічного віку.

Питання юрисдикції регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право». Таким чином, українські суди можуть розглядати розірвання шлюбу громадян України, які проживають за кордоном, а також розірвання шлюбу українця та іноземця, котрі проживають за кордоном. У такому разі Верховний Суд України приймає рішення про уповноважений місцевий суд. Розірвання шлюбу в Україні також можливе, якщо подружжя полюбовно обирає українську юрисдикцію або якщо відповідач проживає в Україні [4].

Згідно з загальним правилом застосовним законодавством про розірвання шлюбу є загальне особисте право подружжя. В іншому разі, українські суди застосовують право держави спільного останнього місця проживання пари, якщо хоча б один із подружжя все ще проживає там. Додатковим варіантом є закон найближчого зв'язку. До того ж якщо в подружжя не існує загального особистого права, вони можуть обрати особистий закон одного з подружжя як застосовне право. При цьому вибір закону має бути оформлений у письмовому вигляді.

Водночас міждержавне розірвання шлюбу є дійсним в Україні, якщо виписка з реєстрації актів цивільного стану за кордоном належним чином легалізована або засвідчена апостилем. У разі розірвання шлюбу в судовому порядку має бути процедура екзекватури. Така процедура означає належне визнання іноземних рішень про розірвання шлюбу, винесених перед українським суддею [1].

Порівняно зі шлюбом між громадянами України процедура шлюбу з іноземними громадянами в Україні набагато складніша. Іноземець, який бажає зареєструвати шлюб в Україні, повинен надати до РАЦСу (управління Мін'юсту) такі документи:

1. Оригінал паспорта або інших зазначених документів (з відміткою, що підтверджує законність його перебування на території України, якщо інше не передбачено чинним законодавством України).

2. Легалізовану довідку, яка підтверджує, що він не перебуває у шлюбі, видану уповноваженим органом у країні його походження, з перекладом на українську мову, якщо в паспорті іноземця немає відомостей про його сімейний стан [2].

Порядок реєстрації шлюбу з іноземними громадянами. Слід зазначити, що процедура реєстрації шлюбу для іноземців в Україні виглядає так:

1. Подання особистої заяви до реєстратора. В разі якщо особа, яка намагається укласти шлюб, не може з поважних причин подати заяву особисто, її підпис на заяві має бути нотаріально засвідчений. Нотаріально посвідчену заяву подає представник, який діє на підставі нотаріально посвідченого доручення.

2. Секретар приймає заяву, роз'яснює заявникам їхні права та обов'язки, порядок реєстрації шлюбу, обов'язок надавати правдиву інформацію та наслідки подання неправдивих відомостей.

3. Фактична дата реєстрації шлюбу призначається за погодженням із заявниками. Як правило, шлюб із іноземцем реєструється через 1 (один) місяць після подання заяви. Дострокова реєстрація шлюбу проводиться з поважних причин, підтверджених документами (вагітність, важка хвороба тощо).

4. Реєстрація шлюбу здійснюється в присутності обох заявників.

Порядок перевірки законності перебування іноземця в Україні. Основним важливим моментом для реєстрації шлюбу з іноземним громадянином є те, що іноземець з дня реєстрації шлюбу повинен перебувати в Україні на законних підставах. Окрім того, після отримання всіх вищезазначених документів керівник підрозділу РАЦС направляє до Державної міграційної служби запит, у результаті якого має бути перевірено законність перебування іноземця в Україні та з'ясовано кількість днів, які він має до виїзду з України. За результатами перевірки Державна міграційна служба подає висновок про законне перебування іноземного громадянина в Україні з повідомленням про кількість днів, які він перебував в Україні на законних підставах.

Звернемо увагу на процедуру термінового шлюбу. Процедура шлюбу, коли чоловік і жінка, які бажають одружитися, є громадянами різних країн, може бути як загальною, так і терміною. З 2016 р. проєкт «Шлюб за добу» («Шлюб за 24 години») реалізується в кількох містах України. Вартість такої послуги становить 2 500 грн у робочі дні та 3 500 грн – у вихідні та святкові. До цієї вартості також входить оплата послуг реєстратора та державне мито.

Окрім того, для термінової процедури шлюбу необхідно укласти договір із організатором (зазвичай це державна установа) та подати загальну заяву про реєстрацію шлюбу. Майбутнє подружжя звертається до відділу РАЦС (за місцезнаходженням закладу), де реєстрація шлюбу буде проведена лише після оплати послуг та отримання всіх необхідних документів (висновку ДМС, квитанції, договору, анкети, перекладу паспорта). Після реєстрації шлюбу подружжя пара отримує свідоцтво про шлюб [6].

При цьому після укладання шлюбу іноземний громадянин, який планує проживати в Україні, звертається за посвідкою на тимчасове проживання. Іноземець повинен виїхати з України для отримання нової візи типу «D» (на підставі свідоцтва про шлюб). Метою візиту в Україну є возз'єднання сім'ї. Цю процедуру (повторного в'їзду) слід проводити, навіть якщо іноземець є громадянином країни, яка ратифікувала Угоди про безвізовий режим із Україною [6].

Треба зазначити, що шлюб із громадянином України є підставою для отримання іноземцем посвідки на проживання в Україні. Через 2 роки у шлюбі з громадянином України іноземець може одержати посвідку на постійне проживання, а пізніше – отримати громадянство України. Якщо іноземець укладає шлюб із особою, яка не є громадянином України, а є іноземцем, котрий має посвідку на постійне проживання, перший зможе отримати такий дозвіл, не чекаючи 2 роки. Але щоб стати громадянином України за таких обставин, іноземцю слід чекати 5 років.

Треба зазначити, що транснаціональні шлюби сьогодні не є незвичайними. Люди зустрічаються, одружуються, переїжджають в інші країни. Але трапляються випадки, коли їм потрібно розірвати шлюб.

Тож виникає питання: чи має порядок розірвання шлюбу, укладеного між громадянами різних країн (одним із яких є українець), якісь особливості? Багато хто вважає, що цей процес значно складніший, ніж розлучення між українцями. Процедура розірвання шлюбу з іноземцем майже така ж, як і стандартна процедура розлучення в Україні. Насправді метою обох процесів є припинення шлюбу.

Треба визначити закони, які слід застосовувати до транскордонних розлучень. Це можуть бути закони про розлучення:

- країни, громадянами якої є подружжя;
- країни, де проживало подружжя;
- країни, з якою подружжя має тісні зв'язки (наприклад, країна проживання одного з подружжя, країна проживання батьків подружжя тощо).

Під час розірвання шлюбу в Україні зазвичай застосовуються норми міжнародного приватного права. Сімейне

законодавство в цьому разі не допоможе, в Україні діє спеціальний закон, який регулює це питання.

Як уже зазначалося вище, особи, які перебувають у шлюбі, якщо один із них є громадянином України, мають право застосувати норми України до розірвання шлюбу. Водночас у нашій країні цей процес триватиме 3–4 місяці.

В разі розлучення за кордоном (залежно від країни) процес може зайняти не менше року. Розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем здійснюється в такому ж порядку, як і розірвання шлюбу подружжя України. В разі розірвання шлюбу за взаємною згодою без претензій щодо поділу майна подружжя та неповнолітніх дітей у сім'ї можна подати заяву про розірвання шлюбу до РАЦСу. Однак, як свідчить практика, більшість людей проходить через суд під час розлучення [7].

Зрозуміти, до якого суду слід звернутися, допоможе відповідний закон, а саме Господарський процесуальний кодекс України. Щоб розпочати процес, потрібно скласти позов про розлучення, правильно оформити всі документи та подати їх до суду.

Можна розлучитися з іноземцем за його відсутності. Український суд надсилає судовий наказ до країни проживання відповідача. Якщо відоме місце проживання відповідача-іноземця, можна вказати цю адресу в заяві про розлучення. Якщо відповідач не з'явиться на судове засідання або його не знайдуть за адресою, місцевий суд розшукує відповідача.

Коли ж місце проживання відповідача не встановлено і йому не вручено повістку, розірвання шлюбу здійснюється без його присутності.

Треба зазначити, що майно, набуте подружжям у шлюбі, належить і дружині, і чоловікові на правах спільної сумісної власності. Як правило, в разі розірвання шлюбу майно подружжя ділиться між ними на рівні частини. При цьому окремою приватною власністю дружини чи чоловіка є майно, набуте: до шлюбу; у шлюбі, але на підставі договору дарування чи спадкового договору; у шлюбі, але придбане за власні гроші; квартира або земельна ділянка, набуті в результаті приватизації.

До того ж подружжя пара має право укласти шлюбний договір. Цей договір може бути укладений як до, так

і після реєстрації шлюбу (в цьому разі шлюбний договір діє з дня реєстрації шлюбу) та підлягає нотаріальному посвідченню. Шлюбний договір регулює майнові відносини подружжя, визначає їхні майнові права та обов'язки.

Шлюбні угоди можуть передбачати вирішення питань рухомого і нерухомого майна. Ще одним дуже важливим питанням є можливість визначення у шлюбі ролі батьків у житті майбутніх дітей та місця їх проживання з одним із батьків.

Загалом дружина та чоловік мають право включати до шлюбного договору будь-які умови, які не суперечать чинному законодавству, наприклад:

- встановлення порядку поділу майна в разі розірвання шлюбу;

- встановлення порядку користування майном та житлом;
- право на утримання одного з подружжя, строк і розмір аліментів;

- інші умови, що регулюють майнові відносини між подружжям (порядок користування готівкою, порядок виконання кредитних чи інших майнових зобов'язань, обов'язок одного з подружжя оплатити лікування чи навчання іншого або дитини тощо).

Норми різних країн висувають різні вимоги до шлюбного договору.

Наразі не існує єдиних вимог до міжнародного шлюбного договору. До того ж шлюбний контракт, який діє в одній країні, не завжди буде чинним в інших державах. Хоча це дуже неоднозначно, і в той чи інший момент його позиція все ще може бути застосована в іншій країні.

Висновки. Отже, з огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що укладання шлюбу з погляду міжнародного права розкривається у двох аспектах: як юридичний факт та як суб'єкт правовідносин. Треба зазначити, що в разі укладання шлюбу між громадянами однієї держави на території іноземної країни ці відносини носитимуть міжнародний характер. Також ми з'ясували, що процедура розлучення має специфічну структуру і кожна країна може висувати свої певні вимоги. Щоб документ про розірвання шлюбу, який був виданий поза межами України, мав юридичну силу на території України, він повинен бути легалізований відповідно до законодавства України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімейне право України : підручник / Л. Баранова та ін. Київ : Юрінком-Інтер, 2006. 264 с.
2. Демчук О. Сімейні цінності як парадигма інституту життєдіяльності. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1 (89). С. 47–49.
3. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу від 10 грудня 1962 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242 (дата звернення: 05.11.2021 р.).
4. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 05.11.2021 р.).
5. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 05.11.2021 р.).
6. Розгон О. Укладання шлюбу громадянина України з іноземцем за кордоном. *Юридичний радник*. 2011. № 6 (60). С. 1–8.
7. Клименко С. Особливості регламентації та визначення умов укладення шлюбу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2013. № 6–3. Том 2. С. 31–34.
8. Казарян К. Типи колізійних прив'язок у сфері регулювання договірних правовідносин подружжя. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2015. № 20. С. 250–253.